

Олена Панухник Олена - д.е.н., професор, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ВЕКТОРИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У РАМКАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.

Територіально-спеціалізованими, адміністративно окресленими частинами економіки України є регіони, багатогранний розвиток яких передбачає створення сприятливих умов для життя і благополуччя низових територіальних об'єднань населення.

Мікрорегіонами слід розглядати низові територіальні одиниці, що не мають достатньо великого власного потенціалу, тяжіють до більш потужного центру, формують особливі соціально-еколого-економічні системи. Саме таке функціональне об'єднання дає більші можливості для розвитку кожному з його учасників через досягнення кумулятивного або й синергійного ефекту від спільної акумуляції усіх видів ресурсів.

На мікрорегіони покладено завдання:

- стимулювати розвиток території, яка з об'єктивних причин не може функціонувати в режимі саморозвитку;

- формувати умови для виникнення та функціонування «точок зростання»;

- забезпечувати виконання мікрорегіоном окремих функцій (наприклад, щодо управління комунальним майном; затвердження програм соціально-еколого-економічного та інших пріоритетних напрямів розвитку; формування бюджету та контролю за його виконанням; встановлення місцевих податків відповідно до чинного законодавства та ін.).

Сучасний стан соціально-еколого-економічного розвитку більшості мікрорегіонів України характеризується розбалансованістю, асиметричністю та диспропорційністю, наявними є ознаки проблемності та депресивності.

Позиціонування та розгляд особливих адміністративно-територіальних одиниць України – селищ міського типу – як мікрорегіонів, аргументація значимості регіоналізації соціально-еколого-економічної політики та здійснення суб'єктами відповідних регулюючих впливів потребує використання науково обґрунтованих підходів з метою формування концептуальних та стратегічних напрямів бачення їх подальшого розвитку.

Усунення та нівелювання впливу негативних чинників і, як наслідок, забезпечення цілісного, збалансованого, комплексного розвитку мікрорегіону з соціально-еколого-економічною векторністю з урахуванням внутрішніх і зовнішніх умов функціонування, посилення ролі цього мікрорегіону у власному розвитку та його стратегічному плануванні в рамках реформування і децентралізації системи державного управління, уможливить розробка сукупності базових науково обґрунтованих документів, які враховуватимуть особливості та специфіку розвитку кожного окремо взятого мікрорегіона і на основі проведеного аналізу дозволить:

- здійснити векторизацію функціонального розподілу повноважень органів управління щодо регулювання соціально-еколого-економічного розвитку мікрорегіону між національним (загальнодержавним), регіональним і місцевим рівнями;

- сформувати науково обґрунтоване бачення напрямів розвитку мікрорегіону та позицію громадськості щодо вибору варіанту свого майбутнього;

- окреслити стратегічні цілі соціально-еколого-економічного розвитку мікрорегіону;

- репрезентувати підходи до їх впровадження.

Слабкість соціально-еколого-економічного розвитку мікрорегіонів і неефективність їх регулювання, яка є наслідком, у першу чергу, нерозмежованості цілей функціонування суб'єктів регуляторного впливу та можливостей досягнення такого розвитку, підсилюється громіздкістю процесів прийняття управлінських рішень, існуванням відомчих бар'єрів і відсутністю чіткого та обґрунтованого розмежування компетенцій між різними державними і недержавними суб'єктами регуляторного впливу, нечіткістю цілей і пріоритетів соціально-еколого-економічного розвитку мікрорегіонів. Така ситуація спостерігається як в економічній, так і в соціальній (наприклад, щодо надання послуг громадянам похилого віку), а також в екологічній (наприклад, щодо охорони довкілля) сферах.

Ці та інші проблеми вимагають нагального вирішення, причому, одним із перших кроків в рамках їх розв'язання має стати перегляд функцій і завдань державних інституцій щодо регулювання соціально-еколого-економічного розвитку мікрорегіонів.

Децентралізація як принцип територіального управління має за мету надати можливість врегулювання територіальними громадами свого подальшого розвитку через:

- перерозподіл владних повноважень між загальнодержавним і регіональним рівнями з метою їх ефективного виконання;
- посилення відповідальності мікрорегіонів, населених пунктів за вирішення проблем місцевого значення та прийняті рішення;
- заохочення місцевих ініціатив;
- створення мотиваційних умов для практичного вирішення соціальних, економічних, екологічних задач на місцевому рівні.

Особливо актуальними означені питання постають в контексті реалізації процесу створення об'єднаних територіальних громад.

Визначення аргументів щодо позиціонування і розгляду селища міського типу Вишнівець Збаразького району Тернопільської області України (надалі смт. Вишнівець) як мікрорегіону, обґрунтування значимості регіоналізації соціально-еколого-економічної політики та здійснення відповідних регулюючих впливів, дозволило обрати цей населений пункт за об'єкт дослідження у пілотному проєкті щодо використання науково обґрунтованих підходів з метою векторизації розвитку територіальної громади обраного населеного пункту (або їх сукупності) у рамках децентралізації.

Смт. Вишнівець – затіпне, комфортне для життєдіяльності та дозволя селище міського типу.

В Україні смт. Вишнівець знаний як населений пункт, де розміщена одна з найбільш відомих історичних пам'яток України – Вишнівецький палац.

Окрім цього, при обстеженні для довідки до уваги бралися інші загальні дані:

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ - СЕЛИЩЕ МІСЬКОГО ТИПУ ВИШНІВЕЦЬ ЗБАРАЗЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ ЯК МІКРОРЕГІОН

Населення	4000 громадян
Розташування	309 м над рівнем моря
Річка	Горинь
Суб'єкти бізнесу (малі підприємства, приватні підприємства, суб'єкти підприємницької діяльності)	69
Великі підприємства	Відсутні
Історичні пам'ятки	Вишнівецький замок, церква

Завданням робочої групи науковців, яка створена при Корпорації «Науковий парк «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля» (керівник: Олена Віталіївна Панухник, завідувач кафедри економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, доктор економічних наук, професор) було:

- провести дослідження діяльності селищної ради на протязі останніх 5-10 років;
- оцінити економічний і фінансовий стан Вишнівецької об'єднаної територіальної громади;
- визначити можливості подальшого ефективного функціонування об'єднаної територіальної громади;
- на основі результатів проведених досліджень визначити основні напрями діяльності об'єднаної територіальної громади та окреслити вектори подальшого успішного соціально-еколого-економічного розвитку даного мікрорегіону.

ЧЕРЕЗ СЕЛИЩЕ ПРОХОДИТЬ АВТОМОБІЛЬНА ДОРОГА ОБЛАСНОГО ЗНАЧЕННЯ

Обґрунтування концептуальних положень майбутніх пріоритетів та визначення стратегічних векторів соціально-еколого-економічного розвитку смт. Вишнівців до 2020 року здійснено на основі інформації по Вишнівській селищній раді Збараського району Тернопільської області, опитувального листа по Вишнівській об'єднаній територіальній громаді, результатів аналітичних досліджень і прогнозних розрахунків, чинних законодавчих і нормативних актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, місцевих органів державної влади з урахуванням міжнародних правових актів і міжнародних угод.

Результати здійснених досліджень було представлено у сукупності розроблених базових концептуальних та програмних документів, які:

- окреслюють напрями соціального, економічного, екологічного розвитку смт. Вишнівців на коротко- і довготривалу перспективу з урахуванням кращих світових практик та вітчизняних традицій;
- дозволяють територіальній громаді сформувати бачення пріоритетних науково обґрунтованих векторів соціально-еколого-економічного розвитку своєї території;
- репрезентують пріоритети, підходи та послідовність до впровадження необхідних напрямів розвитку на перспективу;

- дозволяють досягти кількісних і якісних змін економічного зростання, сформувати

збалансовану структуру економіки мікрорегіону, підвищити якість життя місцевого населення, покращити стан довкілля смт. Вишнівець.

Проведена оцінка дозволяє за допомогою здійсненого SWOT-аналізу позиціонувати сильні і слабкі сторони, загрози і можливості Вишнівецької об'єднаної територіальної громади в форматі, представленому у таблиці 1.

Здійснивши на засадах процесів децентралізації об'єднання мт. Вишнівець із навколишніми селами, у об'єднаній територіальній громаді з'являються можливості:

- забезпечити високу якість життя місцевого населення;
- використати свою історико-культурну особливість та неповторність як визначальний чинник подальшого розвитку об'єднаної територіальної громади;
- направити вектор свого подальшого розвитку на побудову конкурентоспроможної еколого орієнтованої місцевої економіки за умови раціонального грамотного використання наявного базового потенціалу.

Розвиток селища міського типу на перспективу повинен ґрунтуватися на засадах сталого розвитку, що уможливить передачу об'єднаною територіальною громадою майбутньому поколінню збереженого та примноженого ресурсного потенціалу території, який в сучасних умовах не лише забезпечує виконання цією громадою функцій щодо виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення рівня та якості життя населення, а й у перспективі сприятиме економічному зростанню смт. Вишнівець, екологізації його економіки, розвитку соціально орієнтованого бізнесу, розширенню відтворенню його населення.

Таблиця 1

Результати здійсненого SWOT-аналізу щодо визначення сильних і слабких сторін, загроз і можливостей Вишнівецької об'єднаної територіальної громади

Сильні сторони Вишнівецької об'єднаної територіальної громади	Слабкі сторони Вишнівецької об'єднаної територіальної громади
<ol style="list-style-type: none"> 1. Природні і рекреаційні ресурси. 2. Гарне географічне розміщення. 3. Можливості задоволення культурних і духовних потреб громадян. 4. Незначне забруднення навколишнього природного середовища. 5. Наявність технічної документації з нормативної грошової оцінки земель смт. Вишнівець і с. Загороддя; Планів будови кварталів смт. Вишнівець; топографічної зйомки. Виготовлено технічну документацію на біоочисні споруди. 6. Наявність об'єктів соціальної сфери і соціальної інфраструктури. 7. Наявність виробничих об'єктів. 8. Переважання приватної власності. 9. Розвиток агропромислового комплексу. 10. Наявність телевізійного і мобільного стільникового, телефонного дрогового зв'язку. 11. Наявність транспортної інфраструктури. 12. Наявність історико-культурної спадщини і її об'єктів. 13. Активні місцеві органи влади та мешканці. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень промислового розвитку, неналежна (слабка) виробнича інфраструктура. 2. Брак інвестиційних ресурсів у розвиток громади, її інфраструктури. 3. Значна зношеність основних фондів. 4. Низький рівень розвитку житлово-комунального господарства та висока зношеність його мереж. 5. Недостатня кількість об'єктів соціальної сфери та неналежний рівень розвитку соціальної інфраструктури. 6. Слабка розвиненість дорожньо-транспортної мережі і її незадовільний стан. 7. Високий рівень розораності території. 8. Слабкість комунікаційного забезпечення. 9. Неналежна пішохідна інфраструктура.
Можливості Вишнівецької об'єднаної територіальної громади	Загрози Вишнівецькій об'єднаній територіальній громаді та її розвитку
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток державно-приватного партнерства. 2. Активізація участі підприємств у вирішенні місцевих проблем через соціально відповідальний бізнес. 3. Збалансування структури муніципальної економіки (використання нових форм підприємництва, створення переробного комплексу сільськогосподарської продукції, формування комплексу із первинної переробки та сортування твердих побутових відходів. 4. Застосування альтернативних джерел енергії (створення комплексу з продукування газу з відходів сільськогосподарської продукції, відходів від свійських тварин). 5. Реалізація заходів щодо забезпечення енергоощадності (модернізація електромереж, вуличного освітлення, ремонт освітніх, медичних установ, закладів культури, встановлення твердотопливних котлів для централізованого обігріву та автономного освітлення комплексів (будинки культури, школа, медичні заклади, бібліотека, пошта, сільська рада). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Загрози еколого безпечному стійкому розвитку Вишнівецької об'єднаної територіальної громади. 2. Неналежне використання місцевих ресурсів. 3. Неналежна цілеорієнтація виробничих об'єктів. 4. Несприятлива демографічна ситуація. 5. Нестача трудових ресурсів. 6. Суперечливість і недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази і, як наслідок – фінансова, бюджетна і цінова нестабільність. 7. Недостатнє фінансування соціальної і екологічної сфер. 8. Підвищення цін на газ. 9. Важка доступність кредитних ресурсів для позичальників.

VECTORIZING OF TERRITORIAL COMMUNITIES' DEVELOPMENT IN THE FRAMEWORK OF DECENTRALIZATION

Territorial and specialized, administratively defined parts of the economy are regions of Ukraine, multifaceted development of which involves the creation of favorable conditions for the life and well-being of local grass-roots groups of the population.

Microregions have to be considered as grass-roots territorial units which do not have sufficiently large potential of their own, tend to more powerful center, and form special social, ecological and economic systems. Such functional association provides more opportunities for the development of each of its members through achieving cumulative and synergistic effect of joint accumulation of all kinds of resources.

The current state of social, environmental and economic development of most of Ukrainian microregions is characterized by imbalance, asymmetry and disparity; problematic and depression elements are available.

Removal and levelling of negative factors and as a result, providing a holistic, balanced and integrated development of microregion with social, ecological and economic focus considering internal and external operating conditions, strengthening the role of the microregion in its own development and its strategic planning under the reform and government control decentralization, will enable the development of scientifically based set of basic documents that take into account the peculiarities and specifics of each individual microregions and on the basis of the conducted analysis they will allow to:

- implement vectoring of functional separation of government's powers for the regulation of social, ecological and economic development between countrywide (national), regional and local levels;
- form a reasoned scientific vision of directions of microregions' development and public position as to the choice of their future options;
- outline the strategic objectives of social, ecological and economic development of the microregion;
- represent approaches to their implementation.

Determination of arguments for positioning and consideration of township Vyshnivets, Zbarazh district, Ternopil region, Ukraine (hereafter, Vyshnivets) as microregion, justification the importance of regionalization of socio-environmental and economic policies and implementation of appropriate regulatory influences allowed to choose this place for the pilot project's object of study as to the use of scientifically based approaches with a view to tracing the development of territorial community of the chosen locality (or their combination) within the process of decentralization.

The task of the working group of scientists, which was created at the Corporation "Scientific Park "Innovation and investment cluster of Ternopil region" was:

- conduct a study of the Town Council for the last 5-10 years;
- assess the economic and financial capacity of Vyshnivets and surrounding villages;
- assess the economic and financial situation of communities of Vyshnivets and surrounding villages;
- identify the opportunities for the operation and development of the joint territorial community;
- based on the results of the studies outline the main directions of the united territorial community's activities to further successful social, environmental and economic development of the microregion.

The results of studies carried out were presented as complex of basic conceptual and policy documents, developed by the team:

1. Concept of functional separation of powers as for the regulation of social, ecological and economic development of the Vyshnivets as microregion
2. Concept of social, ecological and economic development of Vyshnivets as microregion

3. Strategy of social, ecological and economic development of Vyshnivets as microregion till 2020

4. Social, ecological and economic development of Vyshnivets in 2016-2017 years.

This development allows:

- define areas of social, economic and environmental development of Vyshnivets for the short and long term, taking into account best practices and national traditions;
- form vision priority vectors for local community of scientifically based social, ecological and economic development of its territory;
- represent priorities, approaches and consistency to the implementation of the necessary directions for the future;
- achieve qualitative and quantitative changes in economic growth, generate balanced economic structure of microregion, improve the quality of life of local people, and improve the environment of Vyshnivets.

Based on the studies it can be concluded that the development of Vyshnevets should be based on the principles of sustainable development that will allow the transfer resources by the town community to the future generation, and which in present does not only ensure the implementation of a territorial community's functions on agricultural production, improving the level and quality of life, but in the long term will contribute to economic growth of Vyshnivets, greening its economy, development of socially oriented business, expanding of reproduction of its population.